

Ústav fyzikální chemie J. Heyrovského AV ČR, v.v.i.

Dolejškova 2155/3, 182 23 Praha 8

IČ: 61388955, DIČ: CZ61388955

Telefon: 28658 3014, 26605 2011

Fax: 28658 2307, e-mail: director@jh-inst.cas.cz

Komerční fotokatalytické nátěry – Technologie pro čištění vzduchu Srovnávací studie.

Úvod

Nebezpečné oxidu dusíku, NO_x, patří mezi nejvíce studované znečišťující plynné látky kvůli své toxicitě na lidské zdraví. Hlavním zdrojem znečištění v Evropě je silniční doprava, která tvoří 40% všech produkovaných emisí NO_x. Z tohoto množství 80% pochází od vozidel poháněných vznětovým motorem (dieselové motory).

Primárním produktem spalování v motorech automobilů je oxid dusnatý (NO), který může být během dne dále zoxidován na oxid dusičitý, NO₂. Míra této sekundární oxidace závisí na různých parametrech (intenzitě slunečního záření, relativní vlhkosti vzduchu, přítomnosti dalších polutantů v ovzduší, proudění vzduchu, atd.). **Protože se NO₂ tvoří výhradně z NO a nakonec je veškerý NO převeden na NO₂, je potřeba podstatně snížit koncentraci NO ve vzduchu.** Tohoto poklesu může být dosaženo pomocí fotokatalytické reakce na povrchu fotokatalyzátoru (materiál, která iniciuje chemickou reakci při dopadu slunečního záření o vhodné vlnové délce na jeho povrch). Oxid dusnatý je takto oxidován až do svého nejvyššího stavu, kyseliny dusičné, která je v alkalickém prostředí zneutralizována nebo vymyta deštěm.

Co je to fotokatalytický nátěr?

Fotokatalytický nátěr je nátěr, který obsahuje polovodičový fotokatalyzátor, nejčastěji oxid titaničitý (TiO₂), který působí jako katalyzátor, když je vystaven ultrafialovému (UV) záření. Fotokatalytický proces tak vede k přeměně látky znečišťující ovzduší. Podobně jako u jiných katalyzátorů, tento katalyzátor sám zůstává nezměněn. Neúčastní se ani chemické reakce, avšak podporuje přeměnu znečišťujících látek na jiné.

Různorodé fotokatalytických nátěry jsou dostupné od několika komerčních společností, nicméně není jednoduché předpovědět jejich účinnost pouze z názvu výrobku a obalu etikety. To je důvod, proč by měl být každý produkt testován a certifikován vzhledem ke svým vlastnostem za použití standardizovaných postupů (ISO testů).

Fotokatalytické nátěrové hmoty se staly součástí velké skupiny výrobků na bázi TiO₂, jakými jsou například dlažby, samočisticí sklo či střešní tašky. Bylo vyvinuto oblečení, které má zmírnit znečištění ovzduší.

Hlavním směrem fotokatalytických nátěrů je potřeba snížit koncentrace emisí oxidů dusíku (NO_x). Po ošetření materiálu fotokatalytickým se povrch stává hydrofilní, což znamená, že vodu povrch skvěle smáčí a nedochází k tvorbě vodních kapek. Zájem o tyto materiály se v poslední době zvýšil vzhledem k nutnosti snížit koncentrace NO_x na povolenou limitní hodnotu stanovenou legislativou Evropské Unie.

Fotokatalytické nátěry jako technologie čištění vzduchu

Snižování polutantů životního prostředí pomocí povrchu s fotokatalyticky aktivním nátěrem je zajímavé v mnoha ohledech:

- jedná se o levnou technologii, která pro svou činnost potřebuje pouze sluneční záření. V případě absence slunečního světla je možné použít umělé zdroje UV záření.

- **Fotokatalytický nátěr může být snadno aplikován na širokou škálu stavebních materiálů při nízkých nákladech.**

Fotokatalytické povrchy se zásadně liší od většiny technologií pro snižování znečištění ovzduší v tom, že nemají za cíl snížit emise u zdroje vzniku, kladou si za cíl snížit koncentrací látek již uvolněných do atmosféry. V reálných podmínkách závisí účinnost nátěrů na toku znečištěného vzduchu k povrchu fotokatalyzátoru a následné interakci na povrchu.

Znečištění ovzduší - znečištění stavby

Povrchy s fotokatalytickým nátěrem jsou široce používány pro své samočisticí vlastnosti. Ošetřené povrchy zůstávají čisté, a to bez ohledu na jeho charakter. **Čištění budov (skla a konstrukce budovy) je velmi nákladné v porovnání s použitím fotokatalytické technologie, kdy nedochází k usazování nečistot na povrchu.** Organický materiál, který obaluje pevnou nečistotu je účinkem fotokatalýzy rozložen a přilnavost samotné nečistoty k povrchu již není dostatečná, aby odolala účinku gravitaci a nespadla či byla smyta deštěm.

ISO test fotokatalytického stanovení snížení emisí NOx

Fotokatalytický experiment pro snížení koncentrace NO ve vzduchu byl proveden podle **ISO 22197-1: 2007**. Tento standardizovaný test stanovuje množství přeměněného oxidu dusnatého a určuje míru čištění vzduchu u materiálů, které obsahují fotokatalyzátor, jako je například oxid titaničitý. Porovnali jsme účinnosti několika komerčních produktů na bázi TiO₂. Všichni níže uvedení výrobci uvádí, že jejich výrobek má fotokatalytický efekt.

Protectam FN®1 (Advanced Materials-JTJ, Česká republika)

Protectam FN®2 (Advanced Materials-JTJ, Česká republika)

Protectam FN®3 (Advanced Materials-JTJ, Česká republika)

[redacted], Česká republika)

[redacted], Česká republika)

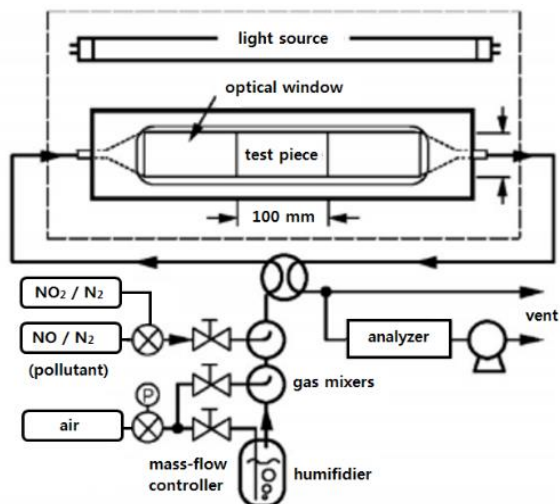
[redacted], Německo)

[redacted], Německo)

[redacted], Španělsko)

[redacted], Velká Británie)

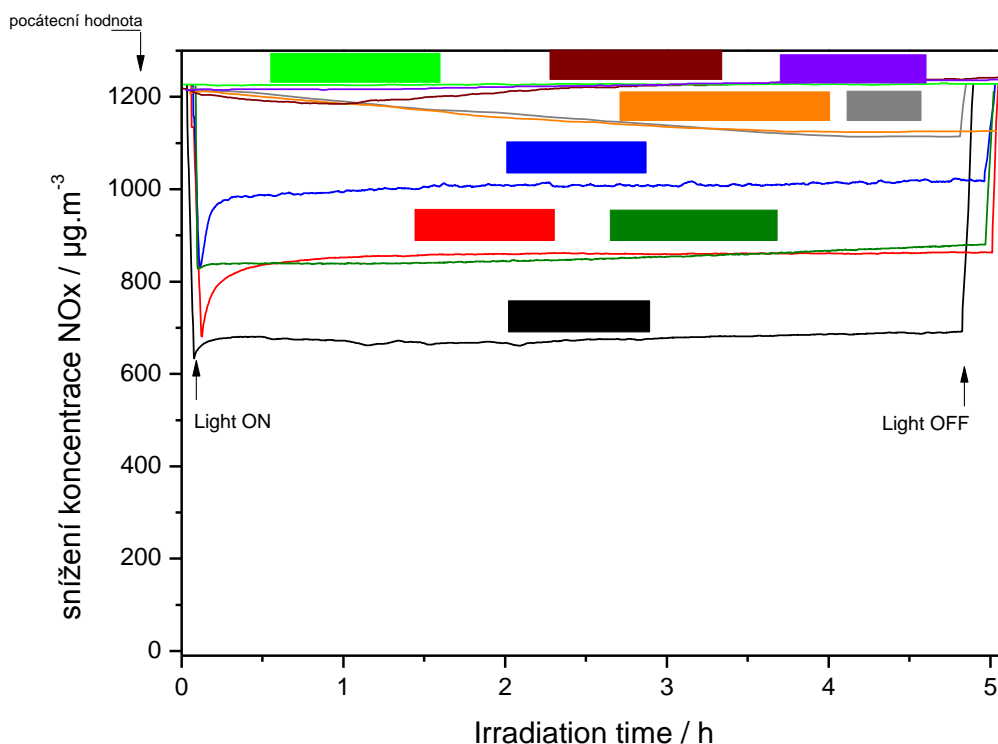
Všechny nátěry byly nanášeny na betonové bloky (5 x 10 cm) podle instrukce výrobce a hodnoceny z hlediska jejich schopnosti snižovat koncentrace NOx ve vzduchu. Před samotným testováním byl vzorek ozařován UV-A světlem (365 nm) o intenzitě 2 mW/cm² po 24 hodin, aby došlo k rozložení organických reziduí. Fotokatalytická oxidace NO byla měřena při relativní vlhkosti vzduchu 50%, obsahu 1 ppmv NO ve vzduchu (což odpovídá 1227 µg/m³), při rychlosti průtoku plynu 3 L/min (Obr. 1). Ozařování vzorku během testu bylo provedeno s použitím UV-A lamp o intenzitě 1 mW/cm². **Před fotokatalytickým experimentem, byl NO sorbován na povrchu fotokatalyzátoru až do ustanovení rovnováhy (za tmy). Ke snížení koncentrace oxidů dusíku došlo jen a pouze procesem fotokatalýzy, nikoli fyzikální adsorpcí plynu na povrchu fotokatalytického nátěru.**

Obr. 1: Fotokatalytický reaktor s laminárním tokem plynu pro stanovení nízkých koncentrací oxidů dusíku.

Výsledky a diskuze

Srovnání fotokatalytické účinnosti různých komerčních produktů na bázi TiO₂ bylo prováděno ve srovnání s základní aktivní látkou – fotokatalyzátorem Aeroxide®TiO₂ P 25. Měření přinesla zajímavá zjištění. Z výsledků testu je patrné, že fotokatalytická aktivita snižování koncentrace NO_x se u jednotlivých produktů významně odlišovala (Tabulka 1, Obr. 2). Produkty [redacted], Španělsko; a oba [redacted], Česká republika, vedly k velmi nízkému snížení koncentrace NO_x (3% < původní hodnoty). **Toto snížení koncentrace NO_x je nedostatečné pro využití těchto produktů jako technologie čištění vzduchu.** Na druhé straně všechny produkty řady Protectam FN® a samotný fotokatalyzátor Aeroxide®TiO₂ P 25 byly velmi účinné, koncentraci NO_x snížily o 20 až 50% původní hodnoty. Nejvyšší snížení koncentrace NO_x bylo zaznamenáno u Protectam FN®3, kdy při vstupní koncentraci NO, která odpovídá silně znečištěnému ovzduší, byl její pokles téměř o 50% (z 1227 na 562 μg.m⁻³). Nejnižší pozorovaná fotokatalytická účinnost byla u naměřena u [redacted], Česká republika, snížení NO_x pouze o 2% původní hodnoty. Produkt [redacted], Španělsko navíc vykazoval snížení NO_x bez přítomnosti světelného záření. Tento pokles proto nelze považovat za fotokatalytický děj, nýbrž děj jiný. Aeroxide®TiO₂ P 25 je široce používaný fotokatalyzátor – základní surovina využívaná masově jako průmyslový fotokatalytický standard TiO₂ díky své vysoké účinnosti snižování NO_x. Drtivá většina fotokatalytických nátěrů dosahuje fotokatalytické účinnosti výrazně nižší než P25. Protectam FN®3 tento průmyslový standard předčil, byl dokonce 1,5-krát účinnější. Produkty z řady Protectam® mají navíc v porovnání s práškovou formou Aeroxide®TiO₂ P 25 tu výhodu, že nanočástice oxidu titanu jsou pevně zabudovány do porézní struktury pojiva zajišťující dobrou soudržnost a přilnavost k různým typům povrchu. Bez pojiva jsou k sobě nanočástice samotného fotokatalyzátoru vázány pouze elektrostaticky, což není dostatečné k jejich praktické využití v reálných podmínkách.

Obr. 2: Fotokatalytické snížení koncentrace NOx různých komerčních produktů na bázi TiO₂. Vstupní koncentrace NO 1 ppmv (odpovídající 1227µg.m⁻³) při relativní vlhkosti 50%.

Tabulka 1: Fotokatalytické snížení koncentrace NOx různých komerčních produktů na bázi TiO₂. Vstupní koncentrace NO 1 ppmv (odpovídající 1227µg.m⁻³) při relativní vlhkosti 50%.

Fotokatalytický nátěr	deNOx v ustáleném stavu [µg. m ⁻³]	deNOx v ustáleném stavu [%]	r(deNOx) v ustáleném stavu [µg m ⁻² h ⁻¹]	r(deNOx) v ustáleném stavu [µmol m ⁻² h ⁻¹]
Protectam FN®3	562	46	112 400	3740
Aeroxide®TiO ₂ P 25	379	31	75 800	2500
Protectam FN®2	365	30	73 000	2400
Protectam FN®1	217	18	43 400	1450
[redacted] (Německo)	113	9	22 600	750
[redacted] (Velká Británie)	99	8	19 800	660
[redacted] (Španělsko)	31	3	6 200	200
[redacted] (ČR)	23	2	4 600	150
[redacted] (ČR)	21	2	4 200	140

Vysvětlivky k tabulce:

- deNOx v ustáleném stavu reakce [µg. m⁻³], odpovídá skutečnému snížení celkové koncentrace NO_x na povrchu katalyzátoru o ploše 50 cm².
-převod jednotek na ug.m⁻³: $Y_{mg/m^3} = [X_{ppm} * M_{r(NO)}] / 24.45 \rightarrow 1 \text{ ppm} = 1227 \mu\text{g.m}^{-3}$
- r(deNOx) v ustáleném stavu [µg m⁻² h⁻¹], vztažen na rychlost reakce poklesu NO_x na

ploše fotokatalyzátoru 1 m² za 1 hodinu.

- deNO_x v ustáleném stavu reakce [%], pokles No_x koncentrace vztažený k počáteční (vstupní) koncentraci 1227 µg. m⁻³.

Závěr

Srovnávací studie různých komerčních produktů na bázi TiO₂ ukázala, že se jednotlivé produkty velmi lišily ve fotokatalytické účinnosti odstraňování oxidů dusíku. Pokles koncentrace NO_x byl významně snížen všemi fotokatalytickými produkty řady Protectam FN®. Účinnosti ostatních produktů byly nižší, některé natolik výrazně, že nemohou být využity jako technologie čištění vzduchu od oxidů dusíku.

Je velmi důležité, aby každý produkt uvedený na trh byl certifikován a zařazen do příslušné kategorie podle jeho využitelnosti v praxi.

Praha, 23. únor, 2017

Radek Žouželka